

foto Gary Kramer / WikimediaCommons

De verschillende werkelijkheden van de wolf (en andere roofdieren)

— Glenn Lelieveld
(Zoogdierverseniging)

De afgelopen jaren hebben we in de media heel veel kunnen lezen over de wolf. Helaas ging het meestal niet over de fascinerende ecologie en leefwijze van dit roofdier, maar meestal over of we dit dier wel of niet in de natuur of dorpen willen hebben. Tegelijkertijd krijgen we de laatste jaren meldingen van wasberen, wasbeerhonden en de goudjakhals in de natuur. De maatschappelijke commotie daarover is opmerkelijk kleiner dan die over de wolf. Het emotionele beeld dat mensen hebben bij een dier (wolf is gevaarlijk, wasbeerhond lijkt knuffelbaar) is blijkbaar veel bepalender dan de daadwerkelijke gevaren. Kortom, we hebben in Nederland een behoorlijk ambivalente houding ten opzichte van roofdieren. Het lijkt erop dat er drie werkelijkheden naast elkaar bestaan.

> Ecologische werkelijkheid

Ten eerste hebben we de werkelijkheid van de natuur zelf. Het is natuurlijk erg interessant dat we sinds lange tijd weer toppredatoren hebben in de Nederlandse natuur. Tot op heden worden er geen noemenswaardige ecologische relaties worden verstoord door goudjakhals, wasbeer of wasbeerhond. Ze hebben een vergelijkbaar leefpatroon en voedselbronnen met bijvoorbeeld vossen, dus alleen in de aantalsverhoudingen zal er wat verschuiven. Het ziet er niet naar uit dat een van de soorten de andere helemaal wegdrukt. Ik verwacht ook niet dat de predatoren zich massaal op een beperkt aantal soorten prooidieren storten die daarmee zouden verdwijnen. Dus voor de natuur zelf hoeven we geen maatregelen te nemen. Juist worden ecologische netwerken zoals voedselwebben en relaties tussen de trofische niveaus eerder versterkt en/of hersteld. Door een diversiteit aan vleeseters met ieder hun eigen voorkeur wordt gezorgd voor een natuurlijke regulatie van de prooidieren. Daarom is het goed om te blijven monitoren hoe de nieuwe soorten zich gedragen in de praktijk.

Maatschappelijke werkelijkheid

De tweede werkelijkheid is de maatschappij. Hoe kijken we als maatschappij naar de aanwezigheid van roofdieren? Welke discussies worden gevoerd in de media, op verjaardagsfeestjes en welke vragen moet een natuurbeheerder allemaal beantwoorden? Hoe komt het dat de steenmarter onze vijand is en de boomarter een soort om te bewonderen? Waarom zoveel discussies over de wolf en zo weinig over de Amerikaanse rivierkreeft, een soort met een veel grotere reproduc-

tieve snelheid en grote schade aan de natuur? En waarom zo weinig ophef over de halsbandparkiet die in de Randstad mogelijk andere inheemse en beschermde soorten zoals de rosse vleermuis wegconcurrert uit boomholten? Wat deze laatste soort betreft snap ik het wel: de halsbandparkiet ziet er prachtig uit dus zal er weinig draagvlak voor zijn om deze vogel te gaan verdrijven. Behalve dan misschien als het geluid en de uitwerpselen een last worden voor mensen.

De maatschappelijke onrust is vooral te wijten aan perceptie. Mensen hoeven niet bang te zijn voor een wolf dan voor laten we zeggen een boomarter of wasbeer. Toch lijkt het erop dat groepen burgers die wolf meer vrezen en dit wordt nog extra versterkt door de media. Het is een onderbuikgevoel dat al heel oud is en in verhalen altijd weer wordt aangedikt. In het onderzoek Fear of wolves staat een uitgebreid onderzoek beschreven naar de historie van wolvenaanvallen en in een recent onderzoek zijn alle geregistreerde gevallen van aanvallen door wolven in Noord-Amerika en Europa sinds 1990 bekeken. Onderzoekers komen niet verder dan acht geregistreerde gevallen waarbij mensen aangevallen zijn in Noord-Amerika en Europa in dertig jaar tijd. Het is de overdreven perceptie van risico dat een grote rol speelt in de media en de politiek. Als een schaap is gebeten door een wolf, is dat een mediareel. Als een schaap wordt gebeten door een hond, iets wat veel vaker gebeurt, dan hoor je er weinig over. En als een wolf een wild hoefdier pakt zelfs helemaal niets. Behalve dan wanneer het een moeflon betreft of het standpunt van de Jagersvereniging dat wolven schade doen aan de wildstand en hiervoor financiële

compensatie willen.

Bovendien wordt het maatschappelijk debat gedomineerd door enkele groeperingen, versterkt door de media. Het ligt echter een stuk genuanceerder wanneer je een goede steekproef onder de bevolking doet. Motivaction heeft in 2020 in opdracht van het ministerie van LNV een onderzoek laten doen naar de maatschappelijke acceptatie van de wolf. Daaruit blijkt dat het maatschappelijk draagvlak voor de hervestiging van de wolf relatief groot is: 57 procent van de Nederlanders heeft een positieve houding ten aanzien van de hervestiging van de wolf en 65 procent ziet de wolf als niet direct gevaarlijk. De meeste Nederlanders zullen natuurgebieden met wolven dan ook niet mijden, een ontmoeting met een wilde wolf zouden de meeste Nederlanders (77 procent) een bijzondere ervaring vinden en bijna de helft van de Nederlanders zou graag een wolf in het wild willen tegenkomen. Ook blijkt uit het onderzoek dat Nederlanders relatief veel weten over het gedrag van wolven.

Het is niet goed bekend hoe het naast elkaar leven met wolven werkt, daar willen volgens Motivaction mensen wel meer over weten. Tenslotte blijkt dat Nederlanders een ondersteunende rol zien voor overheden bij de hervestiging van de wolf, met name bij het schadeloosstellen van boeren en bij het treffen van preventieve maatregelen. Tegenstanders, 18 procent van de Nederlanders, vinden dat de wolf niet welkom is in Nederland vanwege ruimtegebrek, de predatie op vee en de mogelijke overlast en ontstaan van gevaarlijke situaties. Om aan deze bezwaren tegemoet te komen voorziet het Interprovinciaal Wolvenplan in een schadevergoeding bij predatie op vee. Voor de schadevergoeding hoeft alleen aangetoond te worden dat een wolf verantwoordelijk is voor de schade, is er geen drempelbedrag en wordt schade uitgekeerd ongeacht of de dierhouder zelf maatregelen heeft genomen om die schade te voorkomen. Dit is bij geen enkel ander schadedossier zo ruimhartig terwijl het wel maatschappelijk geaccepteerd is om het kippenhok dicht te doen om te voorkomen dat vossen of steenmarters erbij kunnen. Daarnaast hebben enkele provincies regelingen getroffen voor het vergoeden van preventieve maatregelen, maar wordt hier nog te weinig gebruik van gemaakt doordat er onvoldoende inzicht is in wat dierhouders zou bewegen om hier gebruik van te maken. Onze maatschappij is zo welvarend dat het moet lukken om geen last van die wolven te hebben en het is daarom geen economisch probleem, maar een sociaal-cultureel probleem. In Kroatië waar wolven nooit weg zijn geweest hoorde ik herders zeggen dat ze zich schamen als een van hun schapen is gegrepen door een wolf. De herders vinden het een persoonlijk falen dat ze de kudde niet goed hebben beschermd. Dat is een heel andere houding naar de wolf!

Foto: Jilles Roos

De wolf april vorig jaar op de heide bij Uddel

foto's Hans Hasper en Raya Strikwerda, Zoogdiervereniging

Drollen en pootafdrukken zijn vaak de eerste signalen van de aanwezigheid van wolven. Onderscheidend van vos en hond is het formaat (minimaal 2,5 cm dik en 20 cm lang), prooidierharen en botresten. Bij pootafdrukken in draf drukt de kleinere achterpoot af bovenop de afdruk van de grotere voorpoot waardoor een dubbelprent ontstaat. Een loopspoor is pas kenmerkend wolf bij minimaal 100 meter rechte draf bestaande uit dubbelprenten.

Wasbeer

De wasbeer is een middelgroot dier met kenmerkend zwarte masker en de 4 tot 7 zwarte staartringen. In de jaren dertig van de twintigste eeuw is hij voor de pelsdierfokkerij vanuit Noord-Amerika ingevoerd in Europa en ontsnapt naar het wild. In Nederland zijn er incidenteel waarnemingen.

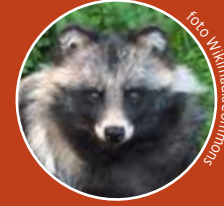
De wasbeer is een exoot en is op grond van schuilplaats en voedsel vooral een concurrent van inheemse roofdieren als vos en das, staat op de Unielijst en moet daarom worden bejaagd. Omdat de wasbeer een 'scharrelaar' is wat voedsel betreft, moeten bezoekers en beheerders bedacht zijn op het achterlaten van voedselresten of gemakkelijk te openen afvalcontainers bij bijvoorbeeld campings, parken en dorpen.

Goudjakhals

De goudjakhals behoort tot de hondachtigen en is in Europa beschermd onder diverse wetten. Voor de goudjakhals geldt in elk geval de Biodiversiteitswet van 1992 (Convention of Biological Diversity) en de Habitatrichtlijn uit 1992, bijlage V. Aangezien de goudjakhals zijn nieuwe leefgebieden zelfstandig bereikt, wordt het als natuurlijke areaal-uitbereiding gezien en geniet de soort bescherming onder de Habitatrichtlijn.

De goudjakhals valt echter niet onder de CITES-afspraken uit 1973 en ook niet onder de CMS uit 1979 (Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals). De goudjakhals valt onder de Wet Natuurbescherming voor zo ver deze voor alle inheemse soorten dieren en planten geldt, de soort wordt niet extra beschermd vanwege opname in een bijlage, omdat de soort als nieuwkomer (nog) niet opgenomen is in Nederlandse wetgeving. Er mag niet worden gejaagd (plezierjacht) op goudjakhals. Schadebestrijding op goudjakhals is alleen mogelijk wanneer de betreffende provincie een ontheffing daarvoor afgeeft. Dat mag echter alleen als dit niet ten koste gaat van de gunstige staat van instandhouding (Habitatrichtlijn).

Wasbeerhond

De wasbeerhond is niet verwant aan de wasbeer, maar is een hondachtige en wordt ook wel marterhond genoemd. Hij is in het Europese deel van Rusland ingevoerd vanwege zijn pels en vandaar uit verwilderd en ontsnapt. In de oostelijke helft van Nederland en in de Belgische gewesten Oost-Vlaanderen en Antwerpen zijn vanaf 1986 diverse vondsten en waarnemingen bekend. De wasbeerhond is in Nederland een exoot en daarom niet beschermd. Hij is bejaagbaar omdat definitieve vestiging en uitbreiding zouden kunnen leiden tot concurrentie om voedsel en schuilplaatsen met inheemse roofdieren.

Juridische werkelijkheid

Tenslotte hebben we nog de juridische werkelijkheid. De bescherming van grote roofdieren zoals wolven is in Europa in grote lijnen goed geregeld. Niemand kan tornen aan de bescherming van de wolf. Maar op een wat lager niveau blijkt dat we het juridisch systeem toch niet altijd goed op orde hebben. Schade aan dieren of gewassen die een goudjakhals veroorzaakt, kan de overheid niet vergoeden, simpelweg omdat de goudjakhals juridisch (nog) niet bestaat in Nederland. De soort staat niet in de Nederlandse wetgeving (maar wel in de Europese) genoemd en kun je dus ook niet beschermen of vogelvrij verklaren. De internationale beschermingsstatus van de verschillende diersoorten is om onduidelijke redenen nogal eens verschillend en lastig te doorgronden. Wanneer is een soort een exoot, een invasieve exoot, of een inheemse soort?

De juridische bescherming hangt nauw samen de beleidsmatige aandacht die een soort krijgt. Zo is er een uitgebreid monitoringsprogramma via Netwerk Ecologische Monitoring naar Europees beschermde soorten als wolf en boommarter, maar hebben we geen enkel zicht op nationaal beschermde soorten zoals de kleine marterachtigen. Dit terwijl we vanuit de Zoogdierverseniging een enorme achteruitgang van de hermelijn zien en bang zijn dat deze binnen enkele decennia gaat uitsterven. Al het beleid is nu alleen gericht op het voldoen aan de Europese eisen, ongeacht wat de natuur verder nodig heeft.

Evident is dat de wolf veel aandacht krijgt, bijvoorbeeld in de provinciale wolvenplannen etc. Maar tegelijkertijd heeft de (Rijks)overheid geen duidelijke visie op hoe we met alle roofdieren om moeten gaan. Er is een draagvlakonderzoek ge-

weest, maar daar is niets mee gedaan. De overheid verdedigt in het openbaar nauwelijks dat de wolf wettelijk beschermd is, vertelt ook niet dat de aanwezigheid van de wolf niet onderhandelbaar is, en de overheid straalt ook geen trots uit dat de wolf zich hier vestigt en we dus een effectief natuurbeleid voeren.

Onrust op het bordje van de beheerder

Deze drie werkelijkheden botsen nogal eens met elkaar en dat zorgt voor een hoop onnodige onrust die uiteindelijk op het bordje van de beheerder belandt. Ik heb veel respect voor deze mensen die schier onmogelijke taken naar zich toegeschoven krijgen. Ga er maar aan staan: als beheerder juich je de komst van roofdieren om ecologische redenen juist toe! Maar als dat roofdier nu net een wasbeerhond is, moet je dat beest juridisch gezien bejagen. Ook al heb je als beheerders nog geen enkele indicatie dat dit dier een probleem vormt in je terrein. En leg je publiek maar eens uit als je met een geschoten wasbeerhond het bos uitkomt. Dat is een onmogelijke spagaat. Of je bent beheerder van de Veluwe en er is eindelijk een wolf die wellicht wat gaat doen aan de hoge begrazingsdruk in het gebied. Moet je van de politiek toch het wild gaan schieten in plaats van afwachten wat de wolven voor hun rekening nemen. Misschien wordt niet direct de wildstand verlaagd, maar zorgt de aanwezigheid van de wolf voor een spreiding van het wild. Het wild zal minder langdurig op één plek eten of zelfs plekken vermijden en op die plekken kan dan weer verjonging optreden. Ook kan het constant alert zijn zelfs zorgen voor een iets minder succesvolle reproductie bij herten, nog los van wat aan jong wild wordt opgegeten door wolven.

Helaas zeggen sommige groepen in de media dat de wolf een gevaarlijk dier is en gewerd zou moeten worden. Ik vind dat de overheid zich hier te gemakkelijk van af maakt en te veel doorschuift naar de beheerders. Beheerders hebben baat bij een duidelijk beleid, duidelijke overheidsvisie en een overheid die de beheerders hierin ondersteunt door zelf verantwoordelijkheid voor het beleid te nemen. Er is momenteel een Vlaamse minister van natuur die met verve het natuurbeleid (onder andere over wolven) verdedigt en daarmee de natuurbeheerders veel meer uit de wind houdt. Hopelijk gaan wij in de formatie een sterke groene minister krijgen. Tot die tijd zullen beheerders zich moeten voorbereiden op vragen van publiek en overheid. Dat betekent goede voorbereidingen treffen, op de hoogte zijn van wetgeving en beleid. En natuurlijk moet een beheerder genoeg weten over gedrag en ecologie van de dieren. Enerzijds om daarover te kunnen vertellen aan het publiek en anderzijds om de weloverwogen beheerbeslissingen te kunnen nemen in het beheer. In mijn presentatie tijdens de Beheerdersdag zal ik verder in gaan op hoe beheerders dat nu al doen en nog meer zouden kunnen doen.<

glenn.lieveld@zoogdierverseniging.nl

Digitale Beheerdersdag 24 sept

10.45 uur: Glenn Lielveld —

Nieuwe zoogdieren: lust of last?